

MUSIQA FANLARINI O'QITISHDA FANLARARO VA FAN ICHIDAGI INTEGRATSIYANI TA'MINLASH METODIKASI: VOKAL, CHOLG'U VA MUSIQA NAZARIYASI FANLARI MISOLIDA

M.A.Muxiddinova¹

1. Farg'ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqiy ta'lim va sah'at yo'nalishi
II-kurs magistri

Mas'ul muallif: Muxiddinova
Mohidil Asiljon qizi, Farg'ona
davlat universiteti pedagogika
psixologiya va san'atshunoslik
fakulteti musiqiy ta'lim va sah'at
yo'nalishi II-kurs magistri.

Received: 01 Oktabr 2026

Accepted: 06 Oktabr 2026

Published: 11 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Musika
pedagogikasi. Madaniyat.
Etnografiya. This article is an open
access article distributed under the
terms and conditions of the
Creative Commons Attribution (CC-
BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Muxiddinova, M. A.
MUSIQA FANLARINI O'QITISHDA
FANLARARO VA FAN ICHIDAGI
INTEGRATSIYANI TA'MINLASH
METODIKASI: VOKAL, CHOLG'U VA
MUSIQA NAZARIYASI FANLARI
MISOLIDA / M. A. Muxiddinova //
Musika pedagogikasi. Madaniyat.
Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1.
— B. 50–53.

Annotatsiya. Mazkur maqolada musiqa fanlarini o'qitish jarayonida fanlararo va fan ichidagi integratsiyani ta'minlashning pedagogik-metodik asoslari tahlil qilinadi. Xususan, vokal, cholg'u ijrochiligi va musiqa nazariyasi fanlarining o'zaro uzviy aloqadorligi, ularni yagona ta'limiy maqsad asosida tashkil etish imkoniyatlari yoritiladi. Musika ta'limida nazariy bilimlarning amaliy ijrochilik faoliyati bilan uyg'unlashuvi o'quvchilarning musiqiy tafakkuri, eshitish qobiliyati, ijrochilik ko'nikmalari va estetik didini rivojlantirishning muhim omili sifatida asoslanadi. Maqolada integratsion yondashuvning mazmuni, tamoyillari, shakl va metodlari hamda dars jarayonida undan foydalanishning samarali yo'llari ko'rsatib beriladi. Shuningdek, vokal mashg'ulotlarida musiqa nazariyasi bilimlaridan, cholg'u mashg'ulotlarida esa nazariy va vokal ko'nikmalardan kompleks foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Integratsion ta'lim asosida bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirish masalasiga ham alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, integratsiya, fanlararo integratsiya, fan ichidagi integratsiya, vokal, cholg'u, musiqa nazariyasi, musiqiy tafakkur, ijrochilik, pedagogik metodika, estetik did, kasbiy kompetensiya.

МЕТОДИКА ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ И ВНУТРИПРЕДМЕТНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН: НА ПРИМЕРЕ ВОКАЛА, ИНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ИСПОЛНТЕЛЬСТВА И ТЕОРИИ МУЗЫКИ

Аннотация. В статье анализируются педагогико-методические основы обеспечения междисциплинарной и внутрипредметной интеграции в процессе преподавания музыкальных дисциплин. Особое внимание уделяется взаимосвязи вокала, инструментального исполнительства и теории музыки, а также возможностям их организации на основе единой образовательной цели. Обосновывается, что сочетание теоретических знаний с практической исполнительской деятельностью является важным фактором развития музыкального мышления, слуховых способностей, исполнительских навыков и эстетического вкуса обучающихся. Рассматриваются содержание, принципы, формы и методы интеграционного подхода, а также эффективные способы его применения в образовательном процессе. Анализируются возможности комплексного использования знаний по теории музыки на занятиях по вокалу и инструментальному исполнительству, а также взаимного обогащения практических и теоретических компонентов музыкального образования. Особое внимание уделяется формированию профессиональной компетентности будущего учителя музыки посредством интеграционного подхода.

Ключевые слова: музыкальное образование, интеграция, междисциплинарная интеграция, внутрипредметная интеграция, вокал, инструментальное исполнительство, теория музыки, музыкальное мышление, исполнительство, педагогическая методика, эстетический вкус, профессиональная компетентность.

METHODOLOGY FOR ENSURING INTERDISCIPLINARY AND INTRADISCIPLINARY INTEGRATION IN TEACHING MUSIC DISCIPLINES: THE CASE OF VOCAL STUDIES, INSTRUMENTAL PERFORMANCE, AND MUSIC THEORY

Abstract. This article analyzes the pedagogical and methodological foundations of ensuring interdisciplinary and intradisciplinary integration in the teaching of music disciplines. Particular attention is paid to the relationship between vocal studies, instrumental performance, and music theory, as well as to the possibilities of organizing these disciplines around a common educational objective. The integration of theoretical knowledge with practical performance is substantiated as an important factor in developing students' musical thinking, auditory abilities, performance skills, and aesthetic taste. The article examines the content, principles, forms, and methods of an integrative approach and identifies effective ways of applying it in the educational process. It also

analyzes the possibilities of using music theory knowledge in vocal and instrumental classes and establishing reciprocal links between theoretical and practical components of music education. Particular emphasis is placed on the formation of professional competence among future music teachers through an integrative educational approach.

Keywords: music education, integration, interdisciplinary integration, intradisciplinary integration, vocal studies, instrumental performance, music theory, musical thinking, performance, teaching methodology, aesthetic taste, professional competence.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va egallangan bilimlarni turli faoliyat turlarida qo'llashga o'rgatish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa ta'limida bilim va ko'nikmalarning o'zaro uzviyligi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki musiqiy faoliyat nazariy bilim, ijrochilik mahorati, eshitish qobiliyati, ritmik sezgi, badiiy idrok va ijodiy tafakkurning birgalikdagi rivojlanishiga asoslanadi. Vokal, cholg'u ijrochiligi va musiqa nazariyasi fanlari musiqa ta'limining muhim tarkibiy qismlari bo'lib, ularni o'zaro bog'liq holda o'qitish ta'lim mazmunining yaxlitligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, musiqa fanlarini o'qitishda fanlararo va fan ichidagi integratsiyani ta'minlash metodikasini takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biridir.

Fanlararo integratsiya turli o'quv fanlari o'rtasidagi mazmuniy, metodik va amaliy aloqalarni aniqlash hamda ulardan ta'lim jarayonida maqsadli foydalanishni anglatadi. Fan ichidagi integratsiya esa muayyan fan doirasidagi nazariy tushunchalar, amaliy mashqlar, ijodiy topshiriqlar va egallangan ko'nikmalarni o'zaro bog'liq tizimda tashkil etishni nazarda tutadi. Musiqa ta'limida ushbu ikki yo'nalishning uyg'unligi o'quvchilarning musiqiy bilimlarni alohida-alohida o'zlashtirib qolmasdan, ularni yagona ijodiy va ijrochilik faoliyati tarkibida qo'llashga imkon beradi. Masalan, musiqa nazariyasida o'rganilgan nota savodxonligi, ritm, interval, lad va tonallik haqidagi bilimlar vokal mashg'ulotlarida intonatsion aniqlikni ta'minlash, cholg'u ijrochiligida esa asar tuzilishi va musiqiy ifoda vositalarini anglash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Vokal, cholg'u va musiqa nazariyasi fanlari mazmunan bir-birini to'ldirsa-da, ularni o'qitish jarayonida ayrim hollarda nazariy bilimlar bilan amaliy ijrochilik o'rtasida uzilishlar yuzaga kelishi mumkin. O'quvchi nota yozuvini nazariy jihatdan bilishi, biroq uni kuylash yoki cholg'uda ijro etishda qiynalishi mumkin. Xuddi shuningdek, musiqiy asarni ijro etish ko'nikmasiga ega bo'lgan o'quvchi uning shakli, lad-tonallik xususiyatlari yoki garmonik tuzilishini yetarli darajada izohlab bera olmasligi ehtimoldan xoli emas. Bunday holatlar musiqa fanlarini o'qitishda bilim, idrok va ijroni o'zaro bog'laydigan metodik yondashuvlarni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim jarayonida nazariy ma'lumotlarni amaliy mashqlar bilan mustahkamlash, bir fan doirasida o'zlashtirilgan ko'nikmalarni boshqa fanlarda qo'llash va musiqiy asarlarni kompleks tahlil qilishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Musiqa ta'limida integratsiyalashgan yondashuvning samaradorligi, avvalo, o'quv materiallarini mantiqiy ketma-ketlikda rejalashtirish va fanlar o'rtasidagi mazmuniy aloqalarni aniq belgilashga bog'liq. Masalan, muayyan musiqiy asarni o'rganish jarayonida musiqa nazariyasi mashg'ulotlarida uning ritmik tuzilishi, lad-tonalligi, musiqiy shakli va ifoda vositalari tahlil qilinadi. Vokal mashg'ulotlarida mazkur asarning melodik yo'nalishi, nafas olish, tovush hosil qilish va intonatsion aniqlik masalalari o'rganiladi. Cholg'u ijrochiligi mashg'ulotlarida esa asarning texnik murakkabligi, ijro uslubi, ritmik barqarorligi va badiiy talqini ustida ishlanadi. Shu tariqa bir xil musiqiy materialning turli fanlar doirasida o'rganilishi bilimlarning mustahkamlanishiga, ijrochilik mahoratining takomillashishiga va musiqiy tafakkurning rivojlanishiga yordam beradi.

Fanlararo integratsiya musiqa ta'limini boshqa fanlar bilan bog'lash imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Xususan, musiqa va adabiyot o'rtasidagi aloqalar qo'shiq matnining mazmuni, she'riy vazn, obrazlar va badiiy ifoda vositalarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Musiqa va tarix integratsiyasi orqali muayyan asarning yaratilish davri, ijrochilik an'analari va madaniy muhiti o'rganiladi. Matematika bilan bog'liqlik ritmik nisbatlar, o'lchov, temp va tovushlar davomiyligini anglashda, axborot texnologiyalari esa musiqiy yozuv dasturlari, raqamli audio vositalar va interfaol ta'lim resurslaridan foydalanishda namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv musiqiy bilimlarni kengroq kontekstda o'zlashtirishga, o'quvchilarning fanlararo tafakkurini rivojlantirishga va ta'lim jarayonining amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonining mazmunini takomillashtirish, bilimlarni alohida fanlar doirasida emas, balki ularning o'zaro aloqadorligi asosida shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa ta'limida turli fanlarning mazmuniy va amaliy jihatdan o'zaro bog'liqligi ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki musiqa san'ati nazariy bilim, amaliy ijrochilik, eshitish faoliyati, musiqiy tafakkur va estetik idrokning birligi asosida namoyon bo'ladi.

Musiqa ta'limi tizimida vokal, cholg'u ijrochiligi va musiqa nazariyasi bir-biridan mustaqil yo'nalishlar sifatida qaralishi mumkin bo'lsa-da, ularning mazmun-mohiyati yagona musiqiy-ta'limiy jarayonni tashkil etadi. Masalan, vokal mashg'ulotida o'quvchi asarning melodik tuzilishi, ritmik xususiyatlari, lad-tonallik tizimi va intonatsion qonuniyatlarini anglamasdan turib mukammal ijroga erishishi qiyin. Xuddi shuningdek, cholg'u ijrochiligi jarayonida nota savodxonligi, ritm, metr, lad, garmoniya va musiqiy shakl haqidagi bilimlar amaliy faoliyat bilan bog'lanadi.

Shu nuqtayi nazardan, musiqa fanlarini o'qitishda integratsion yondashuv ta'lim mazmunini yaxlitlashtirish, nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash hamda o'quvchining musiqiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi.

Fanlararo integratsiya deganda turli fanlarning mazmuni, metodlari va tushunchalarini muayyan ta'limiy maqsad asosida o'zaro bog'lash tushuniladi. Fan ichidagi integratsiya esa bitta fan doirasidagi nazariy, amaliy va ijodiy komponentlarning o'zaro uyg'unligini anglatadi. Musiqa ta'limida mazkur ikki integratsiya shaklining birgalikda

qo'llanilishi alohida metodik ahamiyatga ega.

Musika ta'limida integratsiyaviy yondashuvning ilmiy-nazariy asoslari

Integratsiya zamonaviy pedagogikada ta'lim mazmunining yaxlitligini ta'minlovchi metodologik tamoyillardan biri sifatida qaraladi. Integratsion yondashuvning asosiy mohiyati o'quvchiga alohida-alohida bilimlarni berish emas, balki ular o'rtasidagi mantiqiy, mazmuniy va amaliy aloqalarni anglash imkoniyatini yaratishdan iborat.

Musika ta'limida integratsiya, avvalo, “bilim – ko'nikma – ijrochilik – estetik idrok – ijodiy faoliyat” tizimining o'zaro aloqadorligini ta'minlaydi. Vokal, cholg'u va musiqa nazariyasi fanlari misolida buni quyidagi tizim orqali ifodalash mumkin:

Musika nazariyasi → musiqiy bilim → vokal/cholg'u amaliyoti → musiqiy idrok → estetik baholash → ijodiy faoliyat. Bunday yondashuv o'quvchining faqat ijro etish qobiliyatini emas, balki ijro etayotgan musiqiy asarining mazmuni, shakli va badiiy xususiyatlarini anglash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Musiqiy ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan nazariy va amaliy bilimlarning birligiga bog'liq. Agar o'quvchi musiqa nazariyasini faqat abstrakt tushunchalar majmui sifatida o'zlashtirsa, uning amaliy ahamiyati yetarli darajada namoyon bo'lmaydi. Aksincha, vokal yoki cholg'u ijrochiligi nazariy bilimlardan uzilgan holda olib borilsa, ijro jarayonida ongli musiqiy tahlil imkoniyati cheklanadi.

Vokal, cholg'u va musiqa nazariyasi fanlari integratsiyasining metodik imkoniyatlari. Vokal ta'limida integratsion yondashuv o'quvchining ovoz imkoniyatlarini rivojlantirish bilan bir qatorda musiqiy asarni nazariy jihatdan tahlil qilishga ham yo'naltiriladi. Vokal mashg'ulotida melodik harakat, ritm, lad, tonallik, temp, dinamika va frazirovka kabi nazariy tushunchalarning amaliy ijro bilan bog'lanishi ta'limning mazmunini boyitadi.

Masalan, o'quvchi qo'shiqni ijro etishdan avval uning tonalligi, o'lchovi, ritmik tuzilishi va melodik rivojlanishini aniqlaydi. Keyinchalik ushbu bilimlar vokal ijro jarayonida amaliy ko'nikmaga aylanadi. Cholg'u mashg'ulotlarida ham integratsiya katta metodik imkoniyatlarga ega. Cholg'u ijrochiligi jarayonida nota o'qish, ritmik aniqlik, musiqiy jumlani his qilish, garmonik bog'lanishlarni anglash va asarning shakliy tuzilishini tahlil qilish nazariy bilimlarni amaliyot bilan birlashtiradi. Shu jihatdan, cholg'u mashg'ulotlarini faqat texnik ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish yetarli emas. O'quvchi ijro etayotgan asarining badiiy-estetik mazmunini anglab, uni ongli ravishda talqin qilishi zarur.

Fanlararo integratsiyani ta'minlash metodikasi

Musika fanlarini o'qitishda fanlararo integratsiyani amalga oshirish uchun bir qator metodlardan foydalanish mumkin: Musiqiy-tahliliy metod – asarning nazariy va badiiy xususiyatlarini tahlil qilish.

Amaliy-ijrochilik metodi – nazariy bilimlarni vokal yoki cholg'u ijrosida qo'llash.

Taqqoslash metodi – turli asarlar, janrlar va ijrochilik uslublarini qiyosiy o'rganish.

Muammoli ta'lim metodi – o'quvchiga musiqiy vaziyatni tahlil qilish va mustaqil yechim topish imkonini berish.

Loyiha metodi – bir nechta musiqa fanlari mazmunini birlashtiruvchi ijodiy topshiriqlar yaratish. Raqamli texnologiyalar asosidagi integratsiya – nota muharrirlari, audio dasturlar, multimedia vositalari va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish. Mazkur metodlarning umumiy maqsadi o'quvchining musiqiy bilimlarini alohida fragmentlar ko'rinishida emas, balki yaxlit tizim sifatida shakllantirishdan iborat.

Integratsiyaning estetik va kasbiy ahamiyati

Musika ta'limida integratsiya nafaqat metodik, balki estetik ahamiyatga ham ega. Musiqiy asarni tushunish, uning badiiy obrazini anglash va ijro orqali ifodalash jarayonida o'quvchining estetik idroki shakllanadi.

Nazariy bilimlarning amaliy ijro bilan uyg'unlashuvi o'quvchida musiqiy didni rivojlantiradi. U asarning faqat texnik tomoniga emas, balki uning mazmuni, obrazlilik, emotsional ta'siri va badiiy yaxlitligiga ham e'tibor qaratadi.

Shuningdek, integratsion ta'lim bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirishga xizmat qiladi. Chunki zamonaviy pedagogdan faqat bitta fan bo'yicha bilim emas, balki turli bilimlarni birlashtirib, ularni o'quvchilarning ijodiy faoliyatiga yo'naltirish qobiliyati talab etiladi.

Xulosa. Musiqiy fanlarini o'qitishda fanlararo va fan ichidagi integratsiyani ta'minlash ta'lim jarayonining mazmuniy yaxlitligini kuchaytiruvchi muhim metodik omildir. Vokal, cholg'u ijrochiligi va musiqa nazariyasi fanlarining o'zaro uyg'unligi o'quvchilarda nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash, musiqiy asarni ongli idrok etish va estetik baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Integratsion yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi pedagogik komponentlar sifatida namoyon bo'ladi. Natijada o'quvchining musiqiy tafakkuri, ijrochilik mahorati, mustaqil fikrlashi, ijodiy faolligi va estetik didi kompleks ravishda rivojlanadi. Shu sababli musiqa ta'limida integratsion metodikani takomillashtirish, fanlar mazmuni o'rtasidagi uzviy aloqalarni kuchaytirish hamda vokal, cholg'u va nazariy tayyorgarlikni yagona pedagogik tizim sifatida tashkil etish zamonaviy musiqa ta'limining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun. O’RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” gi qarori. Toshkent, 2018.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. Toshkent, 2023.
- [4] Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006.
- [5] Ishmuhamedov R., Abduqudirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.

- [6] Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
- [7] Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. – Toshkent: Fan, 1963.
- [8] Matyoqubov O. Maqomot. – Toshkent: Musiqi, 2004.
- [9] Sher A. Estetika (Nafosat falsafasi). – Toshkent: O'zbekiston, 2015. – 198 b.
- [10] Выготский Л.С. Психология искусства. – Москва: Педагогика, 1987.
- [11] Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке? – Москва: Просвещение, 1989.
- [12] 11, Абдуллин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе. – Москва: Просвещение, 1983.
- [13] Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе. – Москва: Просвещение, 1983.

